

К. І. Тишкевич,
ст. викл. каф. журн. та ВСР
УДК 007: 304: 070.449: 008(1-87)

Видавнича діяльність бібліотек для юнацтва в контексті виконання основних документально-комунікативних функцій

Розглянуто основні документально-комунікативні функції бібліотек України для юнацтва, визначено роль та значення видавничої діяльності в процесі їх виконання.

Ключові слова: видавнича діяльність, видавнича продукція, бібліотеки України для юнацтва, бібліографічний покажчик, методичні рекомендації.

Tyshkevych Katerina. Publishing activity of libraries for youth in the context of implementation of basic documentarily-communication functions.

In the article it is considered the basic documentarily-communication functions of libraries for youth in Ukraine. The role and value of publishing activity are ascertained in the process of their implementation.

Keywords: publishing activity, publishing products, libraries of Ukraine for youth, bibliographic pointer, methodical recommendations.

Тишкевич К. И. Издательская деятельность библиотек для юношества в контексте выполнения основных документально-коммуникативных функций.

Рассмотрены основные документально-коммуникативные функции библиотек Украины для юношества, определены роль и значение издательской деятельности в процессе их выполнения.

Ключевые слова: издательская деятельность, издательская продукция, библиотеки Украины для юношества, библиографический указатель, методические рекомендации.

Видавнича діяльність Державної бібліотеки України для юнацтва (ДБУ для юнацтва) та обласних бібліотек України для юнацтва (ОЮБ) останніми роками набула широкого розвитку, зокрема 2009 р. вийшло друком 233 назви видань, підготовлених державною та обласними бібліотеками України для юнацтва, а також деякими районними бібліотеками [1]. Зважаючи на це, актуальною є характеристика видавничої діяльності бібліотек для юнацтва, визначення ролі видань бібліотек для юнацтва в процесі виконання бібліотеками основних соціально-комунікативних функцій.

Окремим питанням даної проблематики присвячено праці Г. Банделюк та Г. Чопик (видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Федорова) [2], М. Сенченка (бібліотека як центр документальних комунікацій) [3], О. Мар'їна (інформаційно-комунікативна взаємодія бібліотек регіону) [4]. Проте видавнича діяльність юнацьких бібліотек залишилася без уваги дослідників.

Отже, мета статті – охарактеризувати видавничий репертуар бібліотек для юнацтва в контексті виконання останніми основних соціально-комунікативних функцій.

Поставлена мета дослідження передбачає такі завдання: 1) з'ясувати основні соціально-

комунікативні функції бібліотек для юнацтва; 2) визначити роль видавничої продукції у виконанні бібліотеками основних соціально-комунікативних функцій.

Упродовж багатьох років бібліотекарі погоджувалися з думкою, що продукти їх видавничої діяльності є значущими, але непривабливими брошурами-«одноденками», які мають суто прикладне призначення. Та і зовнішній їх вигляд відповідав цій назві: чорно-білий друк, газетний папір, одноманітні шрифти, брак ілюстрацій, відтворення ротапінта.

Перелом стався майже 15 років тому. Цьому сприяло кілька чинників. Передусім, під впливом громадського піднесення на початку 1990-х років, входження в ринок, сталися серйозні зрушення в професійній свідомості бібліотекарів. Одним із індикаторів цих змін стала маркетингова діяльність і, як частина її, PR, реклама бібліотечних ресурсів і можливостей [6].

На основі виділеної Ю. Н. Столяровим сутнісної функції бібліотек визначимо такі основні документально-комунікативні функції бібліотек для юнацтва:

1. Формування інформаційно-комунікативного простору бібліотеки.
2. Сприяння просуванню книги й читання.
3. Виховання культури читання.

4. Збереження історико-культурної спадщини, у тому числі краєзнавчого, етнокультурного характеру.

5. Відображення креативної особистості бібліотекаря-професіонала.

Зауважимо, що наведений поділ трохи умовний, оскільки жодна з визначених функцій не існує в чистому вигляді, всі вони взаємозв'язані.

Коротко охарактеризуємо кожну з функцій та визначимо роль видавничої діяльності в їх виконанні.

Формування інформаційно-комунікативного простору бібліотек для юнацтва передбачає як створення умов для діалогу користувач-бібліотекар та бібліотека-бібліотека (зовнішня взаємодія), так і формування внутрішньокорпоративної культури бібліотекарів, їх відносин у межах окремої бібліотеки (внутрішня взаємодія).

Найяскравіше соціально-комунікативна функція представлена та виявляється на сайтах бібліотек, особливість яких – можливість існування комунікації в режимі реального часу.

Нерідко бібліотека відіграє акумулятивну роль у створенні видавничих проектів, співавторами яких є різні соціокультурні інститути. Показовим є видання бібліографічного покажчика «Молодь і СНІД: серйозний погляд», друге видання, перероблене і доповнене (К., 2005), що побачило світ завдяки підтримці МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні» у межах реалізації програми «Подолання епідемії ВІЛ/СНІД в Україні» (підтримана глобальним фондом для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та матерією, відповідно до грантової угоди UKR-102-G04-H-00 від 15 квітня 2005 р.). Нагадаємо, що понад 72 % заходів, запланованих Національною програмою з ВІЛ/СНІДу на 2004–2008 рр., фінансував Альянс, який 2004 р. став основним одержувачем міжнародної допомоги. Перший грант на боротьбу з цією епідемією Україна отримала ще 2003 р. Саме ДБУ для юнацтва виграла грант щодо підготовки та видання вищезазначеного бібліографічного покажчика. Видання було надруковано накладом 20 тис. примірників та розповсюджено через бібліотеки для юнацтва [6].

Важливе значення для формування діалогів користувач-бібліотекар та бібліотека-бібліотека відіграють періодичні видання, наприклад ДБУ для юнацтва від 1997 р. випускає щоквартальний інформаційний вісник «Бібліосвіт», у підготовці якого беруть участь фахівці різних культурно-суспільних організацій, наукових установ. У Кіровоградській обласній бібліотеці для юнацтва ім. О. Бойченка виходить друком інформаційний вісник «Бібліопульс» (світ побачило вже 14 номерів). У 2008 р. започатковано новий проект видавничої продукції Миколаївської обласної бібліотеки для юнацтва – інформаційний бюлетень

«Бібліо +», спрямований на комплексне висвітлення бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в області.

Видавнича діяльність сприяє також створенню позитивного іміджу бібліотеки серед читачів. Досягається потрібний ефект за допомогою випуску рекламно-інформаційних видань різних форм, наприклад, Донецька обласна бібліотека для юнацтва видала профорієнтаційний навігатор «Мостостроитель? Редкая профессия...», який, зокрема, містить фактографічну інформацію про деякі навчальні заклади Донеччини та інших областей України, в яких можна здобути професії, пов'язані з будівництвом та обслуговуванням мостів. Проводяться й акції щодо залучення читачів (презентація біобібліографічного покажчика «Добрий світ Софії Майданської: до 55-річчя від дня народження, 2003 р.), просування читання і книги, масові заходи різноманітних форм.

Видавнича діяльність іноді відіграє роль й ефективного інструменту лобювання, адже бібліотека створює видавничу продукцію з урахуванням інтересів користувачів.

Реклама бібліотечних ресурсів і можливостей, що орієнтується на яскраву, неочікувану, часто дотепну стилістику викликає в житті бібліотеки нову жанрову та видову структуру видавничої діяльності. Змінюється оформлення традиційної видавничої продукції: запрошень на вечори, що відбуваються на території бібліотеки, рекомендаційних бібліографічних покажчиків тощо. І, звичайно, потужним поштовхом щодо розвитку видавничої діяльності стала інформатизація, поява нових технологій репродукування друкованих видань та створення електронних документів [6].

Популяризації діяльності бібліотек сприяє й видання інформаційних і аналітичних звітів, мета яких не лише показати підсумки роботи бібліотеки, а й привернути до себе увагу широкого кола читачів. Наприклад, статистичний аналіз діяльності бібліотек України для юнацтва «Бібліотечна Україна – юнацтву: цифри і факти», в якому подано інформацію про основні показники діяльності Державної та обласних бібліотек України для юнацтва; «Зведений план основних заходів бібліотек України для юнацтва на 2008 рік», який складається з чотирьох розділів: «Бібліотечні заходи», «Видавнича діяльність», «Соціологічні дослідження» і «Комплексні програми» [7]; «Зведений план основних заходів бібліотек, що обслуговують юнацтво в області на 2008 рік» Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Бойченка [8]; «Аналіз діяльності бібліотек області по обслуговуванню юнацтва в 2007 році» Миколаївської обласної бібліотеки для юнацтва [9]; «Аналіз діяльності юнацьких структурних підрозділів бібліотек Рівненської області за 2008 рік» Рівненської обласної бібліотеки для юнацтва [10]; «Ана-

ліз діяльності ЦБС області по бібліотечно-бібліографічному обслуговуванню юнацтва за 2007 рік» Черкаської обласної бібліотеки для юнацтва ім. В. Симоненка [11].

Не менш важливим є й спрямування видавничої діяльності на стимулювання професійної взаємодії між бібліотеками. Таке завдання виконують матеріали науково-практичних конференцій, зокрема збірник матеріалів Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Бібліотеки для юнацтва в демократичному суспільстві», до якого увійшли виступи учасників та гостей. Конференція відбулася 17–19 жовтня 2007 р. на базі Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва. На ній розглядалися перспективи розвитку бібліотечного обслуговування юнацтва, ефективність та якість роботи бібліотек відповідно до міжнародних стандартів, механізми задоволення інформаційних потреб молоді, впровадження автоматизованих систем і технологій.

Істотний пласт методичних видань також допомагає розвитку організаційної культури та підвищенню спільної культури бібліотекарів. Унікальний щодо створення внутрішньокорпоративного простору є сайт бібліотеки, зокрема, від 2009 р. усі бібліотеки для юнацтва мають вихід до інтернету, його чітке функціонування забезпечує формування організаційно-управлінської культури бібліотекарів, стабілізує їх міжособистісні взаємини.

Одним із важливих завдань видавничої діяльності є сприяння **просуванню книги і читання**. У межах виконання цієї функції бібліотеки для юнацтва застосовують нові форми залучення до читання учнівської молоді. Наприклад, прес-дайджест Дніпропетровської обласної бібліотеки для молоді ім. М. Светлова «Читати, читати і читати» привертає увагу молоді до кращих сучасних рейтингових вітчизняних і російських літературних творів 2007–2008 рр. за різними номінаціями, які були визначені авторитетними агентствами та книжковими форумами.

Тісно пов'язана з цим реклама бібліотечного фонду, наприклад, будь-яке випущене бібліотекою видання містить у своїй основі таку рекламу, інколи в прихованій формі («Модельне ядро фонду української художньої літератури для бібліотек, що обслуговують юнацтво», 2003).

Крім того, велике значення для просування книги і читання має рекомендаційна література у вигляді тематичних або галузевих бібліографічних покажчиків, поширюваних у тому числі і на сайтах бібліотек для юнацтва. Необхідно зазначити, що більшість тематичних покажчиків спрямована саме на допомогу у вивченні будь-якого напрямку науки, наприклад, серія «Для тих, хто хоче знати більше», започаткована у ДБУ для юнацтва.

Інше, не менш важливе, значення видавничої діяльності полягає у **вихованні культури читання**, підвищенні спільного рівня культури особи, поін-

формованості щодо розвитку філософської думки як невід'ємного складника української культури [12].

За допомогою видань бібліотеки для юнацтва формують у читача певний мовний і літературний «смак». На це орієнтовані бібліографічні видання бібліотек для юнацтва, у матеріалах яких наведено кращі твори, що відображають всю красу української мови, наприклад бібліографічний покажчик літератури про мову художніх творів українського письменства Дніпропетровської обласної бібліотеки для молоді ім. М. Светлова (2008), бібліографічний покажчик «По страницам литературно-художественных журналов» Одеської обласної бібліотеки для юнацтва ім. В. Маяковського (2008, вип. 3).

Видавнича діяльність бібліотек для юнацтва спрямована на **збереження історико-культурної спадщини**, у тому числі краєзнавчого, етнокультурного характеру. Усі без винятку бібліотеки України для юнацтва вивчають і зберігають культурну спадщину рідного краю (міста, району, села), проводять наукові дослідження. Яскравим прикладом можуть служити календарі знаменних і пам'ятних дат, які вже стали не просто списком дат, а своєрідними довідниками з історії та культури рідного краю. Наприклад, Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді ім. М. Светлова видала календар знаменних дат «Пам'ятні віхи мистецтва 2009 року». Цими виданнями бібліотеки позиціонують себе як ланка в духовно-інтелектуальній діяльності регіону (міста, села), що пов'язана зі збереженням культурної пам'яті.

Інший приклад – видавничі проекти бібліотек, що розповідають про знаменитих земляків, їх ставлення до бібліотеки і читання. Видання висвітлюють їхнє життя і діяльність, літературну, наукову, художню творчість, ставлення до бібліотеки як до явища життя, а також книги і читання [13]. На особливу увагу у виданнях бібліотек для юнацтва про відомих людей краю застосовують електронні ЗМІ, які дають змогу подати матеріал повною мірою. Тим самим бібліотека всіма доступними засобами прагне зберегти внесок особи в розвиток культури й освіти в місті, створює артефакт, що є важливим елементом місцевої культурної пам'яті.

Не менш важливо, що створені артефакти культури накопичуються й зберігаються в бібліотеці, формуючи архів рідкісних і цінних документів історико-культурної спадщини певної території.

Усі вищенаведені функції бібліотек для юнацтва не можуть бути реалізовані повною мірою за відсутності творчої особи бібліотекаря, тому важливою метою видавничої діяльності є відображення **бібліотекаря-професіонала**, яке стимулює мотивацію на самовираження, самореалізацію різних здібностей, у тому числі творчих, та активізує процес самоосвіти й реалізації здобутих на

практиці знань. Бібліотекар має бути і журналістом, і редактором, і дизайнером, і художником, і мовознавцем, і педагогом, і психологом та володіти ще багатьма іншими здібностями.

Видавнича діяльність відображає всю неординарність різнопланової особи бібліотекаря. Бібліотечним фахівцям відводиться у цьому процесі одне з провідних місць. Від них очікують нових форм інформаційного обслуговування, переосмислення ролі, завдань і методів роботи як традиційних центрів збереження і поширення інформації, зокрема видавничої продукції (бібліографічних покажчиків, методичних порад тощо). Важливим складником діяльності бібліотек стають оглядово-аналітичні матеріали, наприклад, бібліотечний урок Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва «Книга та її довідковий апарат» (2008); інформаційно-аналітичний бюлетень з бібліотечно-бібліографічного обслуговування юнацтва «Майстер-клас» (2007) Київської обласної бібліотеки для юнацтва, в якому пропонуються поради фахівців щодо впровадження в практику нових послуг роботи, інновацій в організації книжково-виставкової роботи серед юнацтва тощо.

Поглибленню професійних знань молодих фахівців, активному залученню молодих бібліотечних кадрів у процес оволодіння новими технологіями бібліотечно-інформаційної практики; розкриттю творчої ролі молодих бібліотекарів у розвитку бібліотечної справи; підвищення соціального статусу бібліотечної професії – підтримці молодих бібліотекарів у період становлення їх як фахівців, присвячено два випуски збірників матеріалів Форуму молодих бібліотекарів Луганщини «Інновации молодых – актив развития региона» (2008).

Таким чином, видавнича діяльність бібліотек для юнацтва це, у першу чергу, духовно-практична та просвітницька діяльність. Саме друковані, фундаментальні видання є візиткою бібліотеки, дозволяючи простежити багатогранність даної діяльності. Визначені функції бібліотек для юнацтва зумовлюють стилістичне, жанрове, художньо-дизайнерське різноманіття видавничої діяльності. Видавнича діяльність є багатоаспектною і потребує від бібліотекарів багатьох знань і умінь, тому що бібліотечні видання спрямовані на підвищення культурного рівня діалогу «бібліотекар-користувач», що відбивається у стилістичних особливостях саме видань для юнацтва. Це дає підстави розглядати видавничу діяльність як своєрідне дзеркало, що відображає полістилістичну природу видавничої діяльності бібліотек України для юнацтва.

Отже, видавнича діяльність бібліотек для юнацтва розглядається як перспективний напрям розвитку документально-комунікативних функцій

бібліотеки, який спроможний перетворити її на конкурентоздатний суб'єкт ринку інформаційних продуктів і послуг та забезпечити функціонування й розвиток бібліотек в інформаційному суспільстві.

1. *Видавнича діяльність державної та обласних бібліотек України для юнацтва: бібліогр. покаж.* / [уклад. Ю. Ворона]; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2009. – Вип. 9. – 39 с.

2. *Банделюк Г.* Видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Федорова / Г. Банделюк, Г. Чопик // *Вісник Книжкової палати.* – 2007. – № 8. – С. 10–11.

3. *Сенченко М.* Бібліотеки. Комп'ютери. Бібліотекарі / М. Сенченко // *Вісник Книжкової палати.* – 1998. – № 3. – С. 3–5.

4. *Мар'їна О.* Інформаційно-комунікативна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід / О. Мар'їна // *Вісник Книжкової палати.* – 2008. – № 9. – С. 23–25; *Мар'їна О.* Сучасні форми інформаційно-комунікативної взаємодії в регіональних бібліотечних системах / О. Мар'їна // *Вісник Книжкової палати.* – 2009. – № 2. – С. 21–23.

5. *Тишкевич К., Чачко С.* Бібліотеки для юнацтва – на допомогу протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. – 2006. – № 5. – С. 18–20.

6. *Матлина С. Г.* От «серой литературы» – к многоцветью жанров и тем. Феномен издательской деятельности публичных библиотек / С. Г. Матлина // *Библиотечное дело.* – 2008. – № 02 (68). – С. 2–3.

7. *Зведений план основних заходів бібліотек України для юнацтва на 2008 рік* / [уклад.: Т. Сопова, В. Паянок]; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2008. – 32 с.

8. *Зведений план основних заходів бібліотек, що обслуговують юнацтво в області на 2008 рік* / [уклад. О. Кісельова]; Кіровоград. обл. б-ка для юнацтва ім. О. Бойченка. – Кіровоград, 2007. – 23 с.

9. *Аналіз діяльності бібліотек області по обслуговуванню юнацтва в 2007 році* / [уклад. З. Анайко]; Миколаїв. обл. б-ка для юнацтва. – Миколаїв, 2008. – 22 с.

10. *Аналіз діяльності юнацьких структурних підрозділів бібліотек Рівненської області за 2008 рік* / [підгот. С. Кравченко]; Рівн. обл. б-ка для юнацтва. – Рівне, 2008. – 22 с.

11. *Аналіз діяльності ЦБС області по бібліотечно-бібліографічному обслуговуванню юнацтва за 2007 рік: оглядова довідка* / [авт.-уклад. Н. Філахтова]; Черкас. обл. б-ка для юнацтва ім. В. Симоненка. – Черкаси, 2008. – 34 с.

12. *Духовні світочі людства: бібліогр. покаж.* / [уклад.: Н. Мельник, Н. Гуцул, Т. Буряк; ред.: С. Чачко, В. Кучерява]; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2008. – Вип. 1. – 61 с.

13. *Шукає серце щастя (до 100-річчя від дня народження Василя Барки): бібліогр. покажч.* / [уклад.: Н. Мельник, Н. Буряк, О. Круківська]; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2008. – 43 с.; *Літописець долі українського народу: сцен. літ.-муз. вечора, присвяч. 100-річчю від дня народж. Василя Барки, укр. письменника та літературознавця у США* / [матеріал підгот. К. Прийма]; Волин. обл. б-ка для юнацтва. – Луцьк, 2008. – 15 с.